

De Centuriontank in Nederlandse dienst

Mr. E.A.K.G. Ruys (1952) is werkzaam in de rechterlijke macht en is secretaris van het bestuur van de Stichting Vrienden van het Legermuseum. Hij is geïnteresseerd in militaire geschiedenis, met name in de opbouw van de Koninklijke Landmacht na de Tweede Wereldoorlog. Dit artikel heeft hij geschreven naar aanleiding van vragen van een bevriende modelbouwer over 'retrofitten' van de Centurion in de tweede helft van de jaren zestig van de vorige eeuw.

Nederland is na het Verenigd Koninkrijk en Israël de grootste gebruiker van de Centurion geweest.[1] In januari 2003 is het vijftig jaar geleden dat de eerste Centurions in Nederland aankwamen. Dit artikel beoogt de loopbaan van de Centurion in Nederlandse dienst te beschrijven, maar streeft niet naar volledigheid.[2] Dat zou overigens neerkomen op een historische verhandeling over de Nederlandse cavalerie van 1950 tot 1985, nu de Centurion daarin zo'n belangrijke rol heeft gespeeld. Voor de samenstelling van dit artikel is gebruik gemaakt van vele bronnen om een zo betrouwbaar mogelijk beeld te geven.[3] [4]

De ontwikkeling van het tankwapen bij de KL

De opbouw van de Koninklijke Landmacht (KL) was in de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog gericht op de inzet in Nederlands-Indië. De middelzware tank, tot welke categorie de Centurion behoort, speelde in Nederlands-Indië een kleine rol. Er waren daar alleen Shermantanks van de Mariniersbrigade met een 105 mm houwitser. Verder waren er de lichte Stuarttanks van het KNIL.

De cavalerie-eenheden die vanuit Nederland werden gezonden, waren verkenningseskadrons die waren uitgerust met pantserwagens. De Cavallerieschool beschikte in 1946 dan ook uitsluitend over pantserwagens, verkenningsauto's en carriers.[5]

Pas na de onafhankelijkheid van Indonesië en de toetreding tot de NAVO, beide in 1949, verlegde de aandacht zich naar de opbouw van de KL voor zijn taken in Europa.

De eerste aanzet voor het gebruik van de tank bij de KL was de oprichting van het proefeskadron Vechtwagens - zoals tanks toen officieel werden aangeduid - op 16 juni 1947. Op 1 november 1948 werd de naam gewijzigd in Depot Vechtwagens. Deze opleidingseenheid was aanvankelijk uitgerust met de geheel verouderde Canadese Ramtank Mk II en de minder verouderde Sherman M4A2 met een 75 mm kanon (Sherman Mk III) en later ook met de Sherman M4A4 met een 75 mm kanon en de M4A4 met een 17 pponder kanon (Sherman Mk V resp. Mk V-C). De KL bezat in de tweede helft van jaren veertig een scala aan Shermantanks, maar de meeste behoorden tot verouderde typen. Bovendien waren ze veelal in slechte staat of geheel versleten. Voor de

opbouw van tankeenheden ten behoeve van de taken in NAVO-verband waren ze in ieder geval volstrekt ongeschikt.

Per 1 juli 1950 werd het Depot Vechtwagens als onderdeel van de nieuwe vredesorganisatie die per die datum van kracht werd, omgedoopt in Regiment Huzaren Prins Alexander. Daarmee werd een volgende stap gezet naar de oprichting van een operationele tankeenheden binnen de Koninklijke Landmacht. Het zou nog tot 1951 duren alvorens het zover kwam,[6] terwijl het eerste parate tankbataljon pas in 1953 werd opgericht,[7] dus acht jaar na het einde van Tweede Wereldoorlog.

Ook voor andere Wapens en Dienstvakken van de KL geldt dat het tot 1953 of zelfs langer heeft geduurd voordat er sprake was van een (begin van een) reële operationele capaciteit. Een belangrijke reden was dat de voor de legervorming noodzakelijke materieleveringen pas in 1953 goed op gang kwamen.[8] Het kwam in die periode dan ook regelmatig voor dat eenheden (op papier) wel bestonden, maar door het ontbreken van (een deel van) het materieel ongevoerd waren en al helemaal niet inzetbaar. De opbouw van de KL na WO II dient daarom (ook) steeds tegen de achtergrond van de feitelijke materieelsituatie te worden gezien.

De aanloop tot de verwerving van de Centurion

Nederland zegde in oktober 1950 aan de NAVO toe dat de KI. eind 1954 vijf divisies beschikbaar zou hebben. Deze toezegging werd geconcretiseerd in de Defensienota die in mei 1951 het licht zag. De bijdrage van de KL zou bestaan uit een legerkorps (1 Lk) met vijf infanteriedivisies die naar Amerikaans model werden georganiseerd: een parate divisie (de 4e Divisie) en vier mobilisabele divisies ('7 december' Divisie[9], 3e, 5e en 6e Divisie). Deze eindtoestand zou overigens volgens de plannen niet in 1954 maar eind 1956 bereikt worden, maar werd uiteindelijk toch niet gerealiseerd.[10]

De infanteriedivisie 1954 bestond onder meer uit een bataljon zware tanks en drie regimenten infanterie (regimentsgevechtsgroepen), elk met een eskadron zware tanks. Het legerkorps kreeg als onderdeel van de legerkorpstroepen een bataljon zware tanks[11] en een verkenningsbataljon[12] rechtstreeks onder bevel, de laatste met onder meer een eskadron middelzware tanks.

Voor de uitrusting van deze zes tankbataljons[13], vijftien zelfstandige tankeskadrons[14] en het middelzware tankeskadron van het verkenningsbataljon moesten tanks verworven worden. Bij een tankbataljon waren 69 tanks ingedeeld, namelijk drie eskadrons met 22 tanks en een staf, staf- en verzorgingseskadron met drie tanks. Bij elk zelfstandig tankeskadron waren 22 tanks ingedeeld. Het middelzware tankeskadron van het verkenningsbataljon beschikte over 17 tanks (een tankpeloton van 5 tanks minder). Het een en ander betekende dat er behoefte bestond aan ongeveer 835 tanks, inclusief een oorlogsreserve van 10%. [15]

Het door de oorlog verarmde en economisch nog maar net opkrabbelende Nederland miste voor die aanschaf ten enenmale de financiële middelen. Dat gold overigens voor de meeste Europese landen. De militaire hulp van de Verenigde Staten (VS), het Mutual Defence Assistance Program (MDAP), voorzag daarin.[16] Er werd materieel en bijstand bij de opleidingen geleverd.

Als eerste stap werd tussen 1950 en 1954 het bij de KL aanwezige, maar grotendeels verouderde of versleten tankbestand door de Verenigde Staten aangevuld door de levering van Sherman tanks: 50 van het type M4A1 met een 76 mm kanon, 88 van het type M4A1 met een 75 mm kanon, 48 van de typen M4 en M4A3 (30 resp. 18) met een 105 mm houwitser en 20 Sherman M32 bergingstanks.[17] Daarmee werd onder meer het eerste blijvend[18] parate

tankbataljon van materieel voorzien: het 4e Bataljon Zware Tanks[19] dat op 1 juni 1953 werd opgericht.[20] Ook enige andere tankbataljons en zelfstandige tankeskadrons werden uitgerust met deze Shermans. Dit was een tijdelijke oplossing in afwachting van de nieuwe middelzware tank. Voor de opleiding van deze nieuwe tankeenheden moest de opleidingscapaciteit worden uitgebreid. Daartoe werd op 1 oktober 1951 het Regiment Huzaren van Sytzama opgericht. Er waren nu twee regimenten huzaren voor de opleiding van tankeenheden. Daarnaast was er nog het Regiment Huzaren Van Boreel, het moederregiment van de verkenningsseenheden.

De invoering van de Centurion

'Wie betaalt, bepaalt' gold ook bij de keuze van de tank voor de Koninklijk Landmacht. Daarom werd die keuze gemaakt door de Verenigde Staten. Aanvankelijk was het de bedoeling dat bij de KL als middelzware tank de Amerikaanse M47 zou worden ingevoerd. Als gevolg van de oorlog in Korea had het Amerikaanse leger deze echter zelf nodig. Medio 1952 werd daarom besloten in plaats van de M47 de Britse Centurion te leveren. De ontwikkeling van deze tank was reeds begonnen in 1944. Daarbij was gebruik gemaakt van de ervaringen in de oorlog. Dat leidde onder meer tot de volgende uitgangspunten: het kanon moest tenminste dezelfde doeltreffendheid hebben als het 88 mm kanon van de Duitse Tiger I, de snelheid was minder belangrijk dan de manoeuvreerbaarheid en de terreinvaardigheid, en de bepantsering moest bestand zijn tegen een treffer van het Duitse 88 mm kanon. De productie van het prototype vond plaats in 1945. De eerste exemplaren kwamen net na het einde van de oorlog in Europa beschikbaar voor beproeving te velde.

Het Britse leger nam zijn eerste Centurions in 1949 in gebruik. Behalve Nederland kreeg ook Denemarken in het kader van het MDAP de Centurion. Naast deze twee landen en het Verenigd Koninkrijk was de Centurion binnen de NAVO in gebruik bij Canada dat over een beperkt aantal Centurions beschikte voor de in Duitsland gelegerde brigade. Onder meer België en Italië kregen in het kader van het MDAP de M47 en in 1956 ook Duitsland voor de in dat jaar opgerichte Bundeswehr. De M47, die in 1951 in productie werd genomen, was eigenlijk een tussenoplossing in afwachting van een beter ontwerp dat de standaard gevechtstank van het Amerikaanse leger moest worden. Dat ontwerp, de M48 Patton II, was in het begin van de jaren vijftig al in ontwikkeling.

De Centurion was in vergelijking met de M47 de betere tank en bleek later ook gewaagd aan, zo niet beter dan de M48.[21] Dat kwam vooral doordat de Centurion beschikte over een goede bepantsering, een uitstekend en bovendien gestabiliseerd kanon en goede terreinvaardigheid.[22] De zwakke kanten van de Centurion waren de geringe snelheid en de kleine actieradius, terwijl later de technische betrouwbaarheid steeds meer een probleem ging vormen. De Centurion bleef in productie tot 1962 en werd gedurende die periode verder ontwikkeld. Het laatste productietype was de Mk 13. Uiteindelijk werden er meer dan 4.000 gebouwd. Ook veel landen buiten de NAVO namen de Centurion in dienst, waaronder Australië, India, Israël, Jordanië, Zweden, Zwitserland en Zuid-Afrika.

Het was voor de opbouw van het tankwapen in de KL wenselijk dat zo spoedig mogelijk zou worden begonnen met de levering van de tanks. Daarom werd ernaar gestreefd dat de eerste tanks in het begin van 1953 zouden worden geleverd. Er moest dus op zeer korte termijn het een en ander worden geregeld, zoals de opleidingen en de logistiek ondersteuning. Daarbij werd steun verleend door het Britse leger, met name door het British Army on the Rhine, het Britse bezettingsleger in West-Duitsland. Teneinde enigszins bekend te zijn met de Centurion op het moment dat deze zou instromen, werd getracht om 22 Centurions van het Britse leger te lenen, maar dat bleek niet realiseerbaar. Nadat in de tweede helft van 1952 overeenstemming was

bereikt over het contract, plaatste de Verenigde Staten als onderdeel van het MDAP in het Verenigd Koninkrijk een zogenaamde offshore ordervoor de levering van de Centurion aan Nederland. Dit eerste contract betrof de levering van 435 Centurions Mk 3. Uiteindelijk werden er in de jaren 1953 tot en met 1956 592 ontvangen (kentekens: KX-10-01 t/m KX-15-92).[23]

[24] De eerste drie kwamen op 12 januari 1953 per schip aan in Rotterdam. Een van de Centuriontanks (KX-11-33) verdween als gevolg van brand in de zomer van 1953 op de Leusderheide reeds spoedig uit de sterkte, met als gevolg dat veelal een aantal van 591 tanks wordt genoemd. Nederland kreeg dus niet het voor de geplande legervorming benodigde aantal tanks. Daarom bleef de KL deels aangewezen op de reeds ontvangen Shermans.

De Mk 3 had een gewicht van 48 ton[25] en was voorzien van een Rolls Roycebenzinemotor van het type Meteor Mk 4B of 4B1 met een vermogen van 650 pk. De hoofdbewapening van de Mk 3 was een 20 pponder kanon dat in het horizontale en het verticale vlak was gestabiliseerd door middel van girostabilisator. Verder was de Mk 3 bewapend met een coaxiale 7,92 mm Besa mitrailleur Mk 3/1. De kostprijs van de tank was fl. 600.000,-.[26] De bemanning bestond uit een commandant, een chauffeur, een schutter en een lader.[27]

Na ontvangst werden de Centurions weldra tot Mk 5-status gemodificeerd,[28] hetgeen pas in 1956 werd voltooid. De modificatie hield hoofdzakelijk in dat in verband met standaardisatie op Amerikaanse uitrusting de mitrailleur werd vervangen door de veel betrouwbaardere M1919A4 .30 Browning mitrailleur en de Britse radioset WS Nr. 19 door de Amerikaanse SRC 508 (2 ontvangers en 1 zender) of de SRC 528 (1 ontvanger en 1 zender).

Voor de verbinding met de infanterie beschikte de Centurion over de Britse WS Nr. 30. Deze werd vervangen door de Amerikaanse BC 1000. Beide sets voldeden echter slecht.

Met het 20 pponder kanon (83,4 mm) werden drie soorten munitie verschoten: APCBC (Armour Piercing Cap Ballistic Cap), HE (High Explosive) en SMOKE (rookgranaten). Aan deze drie granaatsoorten werd later APDS (Armour Piercing Discarding Sabot) toegevoegd, die echter - in vreedstijd - maar beperkt mocht worden gebruikt vanwege de sterke slijtage aan de loop. Na 60 schoten met deze munitie was de loop reeds aan vervanging toe. Er moest daarom een nauwkeurige administratie worden bijgehouden in het geschutboekje. Met HE werd niet alleen direct, maar ook indirect op het doel gevuld.

Het kanon kon zijn voorzien van twee verschillende typen lopen: type A ('A-barrel') en type B ('B-barrel'). De A-loop was glad aan de buitenzijde en had aan de monding een contragewicht; de B-loop had halverwege de loop een gasafzuiger of een contragewicht in plaats van de gasafzuiger. De gasafzuiger was te herkennen aan de gladde ronde vorm en eventueel één stalen ribbe en het vervangende contragewicht aan drie zware ribben. De KL gebruikte beide typen lopen.

Voor het 20 pponder kanon konden 65 granaten worden meegenomen. De munitievoorraad omvatte daarnaast 16 banden met elk 250 .30 patronen en verder 24 rookbommen, 9 handgranaten en 12 seinpatronen.

Als gevolg van de grote dracht van het 20 pponder kanon was het schietterrein van het Artillerie Schietkamp te Oldenbroek te klein en werd gebruik gemaakt van het oefen- en schietterrein Bergen-Hohne op de Lüneburgerheide in Duitsland. Vanaf 1956 werd ook geschoten op het Cavalerie Schietkamp op Vlieland.

Ten behoeve van de berging van de Centurion bestond er behoefte aan een bergingstank. Het Britse leger gebruikte daarvoor een bergingsuitvoering van de verouderde Churchilltank. Deze optie kwam wel ter sprake, maar werd niet uitgevoerd. Daarom moest de KL zich in afwachting van de ontwikkeling en de levering van een bergingsuitvoering van de Centurion behelpen met de Sherman bergingstank. Dat duurde tot 1956. Tussen dat jaar en 1958 werden in het kader van

het MDAP 66 Centurion bergingstanks geleverd. Deze waren van het type Mk 2 ARV (kentekens: KX-06-51 tot en met KX-07-16). Deze tank was onder meer uitgerust met een lier met een trekkracht van 31 ton bij gebruik van een enkele kabel. Deze trekkracht kon worden opgevoerd tot 90 ton door katrollen te gebruiken, waardoor de kabel meervoudig tussen de bergingstank en het te verslepen object kon worden benut.

Bij een tankbataljon waren vier bergingstanks ingedeeld. Elk zelfstandig tankeskadron beschikte over een bergingstank. Het verkenningsbataljon had drie bergingstanks. Deze drie waren niet alleen bestemd voor de Centurions maar ook voor de lichte Chaffeetanks van de verkenningseskadrons en de Shermans van het ondersteuningseskadron. Ook bij enkele eenheden van de Technische Dienst waren Centurion bergingstanks ingedeeld. De Voorcompagnie van het Td-bataljon van een infanteriedivisie beschikte in de jaren vijftig over zes Centurion bergingstanks en de 106 Td Bergings- en Classificatiecompagnie had drie bergingstanks om haar taken uit te voeren.

Verder werden in de periode van 1953 tot en met 1959 592[29] montrailers met een capaciteit van 900 liter benzine ontvangen (kentekens: KX-00-01 t/m KX-05-92). Deze montrailers[30] konden aan de achterzijde van de tank worden bevestigd en waren bedoeld om de beperkte actieradius van de Centurion als gevolg van de kleine interne benzinevoorraad en het hoge benzineverbruik, vooral in terrein, te verhogen. Het gebruik van de montrailer was problematisch, want de tank werd een stuk langer en dus moeilijker te manoeuvreren en bij het achteruitrijden in geaccidenteerd terrein kon de trailer op of onder de tank terecht komen. Er werd dan ook weinig gebruik van gemaakt.[31]

Het in het kader van MDAP geleverde materieel bleef overigens Amerikaans eigendom en moest worden teruggegeven aan de Verenigde Staten als het overtollig of onbruikbaar was geworden. Dat gebeurde ook met de Centurions en de montrailers, met uitzondering van die welke bijvoorbeeld zijn behouden als schietdoel of voor museale doeleinden.

De Centurions werden kort na ontvangst al bij onderdelen ingedeeld en vervingen daar veelal de Shermans die op hun beurt weer doorschoven naar onderdelen die nog niet van tanks waren voorzien. Mede door de korte termijn van voorbereiding tussen de beslissing de Centurion in te voeren en de levering van de eerste tanks verliep de instroom niet zonder problemen. Zo beschikten in het begin de eenheden niet tijdig over (voldoende) geschoold personeel, was er onvoldoende onderhouds capaciteit en verliep de bevoorrading met reservedelen niet goed, met als gevolg dat onderdelen van de ene tank werden gebruikt om andere aan de gang te houden. Ook was de infrastructuur ontoereikend. Bij het 4e Bataljon Zware Tanks was in 1953 slechts voor 44 van de 69 Centurions plaats in tankloodsen; de overige stonden in weer en wind in het zand en dus bij regen in de modder, met alle gevolgen van dien voor de inzetbaarheid. Ook de watersnoodramp van februari 1953 ging niet ongemerkt aan de Centurion voorbij. Een tiental tanks stond tijdens de ramp op de kade in Rotterdam en liep onder water.

De eerste eenheid die met Centurions werd uitgerust, was het in oprichting zijnde 4e Bat Zw Tks. Het eerste eskadron van dit bataljon ontving in maart 1953 de Centurion. Na omscholing op de Centurion bij de Rij- en Tractieschool ging dit eskadron overigens al in april daaropvolgend met groot verloop. Na dit bataljon volgden de drie zelfstandige tankeskadrons van de parate[32] 4e Divisie: 41e, 42e en 43e Esk Zw Tks, en het mobilisabele middelzware tankeskadron van 102 Verk Bat dat behoorde tot de legerkorpstroepen. Eind 1953 waren nog alleen 4e Bat Zw Tks en 41 Esk Zw Tks van Centurions Mk 3 voorzien. Er waren toen 163 tanks geleverd. De tanks die niet waren ingedeeld bij die twee eenheden, werden gebruikt voor opleidingen. Medio 1955 was

de Centurion ook ingedeeld bij de tankeenheden van de mobilisabele 3e Divisie, namelijk het 3e Bat Zw Tks en 31e, 32e en 33e Esk Zw Tks, en bij 53e Esk Zw Tks van de mobilisabele 5e Divisie. Verder was er een aanvang gemaakt met de indeling bij andere eenheden. Zo werd in mei 1955 begonnen met de vorming van het eskadron van het 101e Bat Zw Tks,[33] dat tot de legerkorpstroepen behoorde. Dit eskadron zou tot 15 oktober 1957 het enige parate eskadron van het bataljon blijven. De andere eskadrons hadden zelfs tot dat moment geen tanks!

Desalniettemin is 101 Tankbataljon de parate eenheid geworden die het langste met de Centurion uitgerust is geweest, namelijk van 1955 tot en met 1984 toen het overging op de Leopard I-V. Verder was de Centurion in 1955 voor opleidingsdoeleinden in gebruik bij het Depot Cavalerie, de Rij- en Tractieschool, de School Technische Dienst en de KMA. De invoering van de Centurion vergde bovendien omscholing voor die eenheden die eerder met de Sherman waren uitgerust. Sommige eenheden werden zelfs na enkele maanden al omgeschoold.

De opbouw van de KL ging in die tijd snel. Ook het inzicht in de mogelijkheden om aan de in 1951 gedane toezegging te voldoen veranderde snel; deze toezegging bleek niet haalbaar. Bovendien moest rekening worden gehouden met de inzet van atoomwapens. Daarom werden de plannen in 1956 bijgesteld (Legerplan 1958) en vervolgens om personele en financiële redenen wederom in 1958 (Legerplan 1960). De nieuwe organisatie kende een grotendeels paraat legerkorps, bestaande uit twee parate infanteriedivisies (1e Divisie '7 December' en 4e Divisie), elk met twee tankbataljons (11 en 12 resp. 41 en 42 Tkbat) en een verkenningsbataljon (13 [34] resp. 43 Verkbat), en daarnaast uit mobilisabele reserve/ondersteuningsstrijdkrachten, onder meer bestaande uit een infanteriedivisie (5e Divisie), eveneens met twee tankbataljons (51 en 52 Tkbat) en een verkenningsbataljon (53 Verkbat[35]), alsmede drie zelfstandige gevechtsgroepen van de opgeheven 3e Divisie, elke met een zelfstandig tankeskadron (31, 32 en 33 Tkesk). Daarnaast stonden er, na de oprichting van 103 Tkbat in 1958, drie tankbataljons (101, 102 en 103 Tkbat), later, na de opheffing van 102 Tkbat medio 1960, twee (101 en 103 Tkbat) en verder een verkenningsbataljon (102 Verkbat[36]) rechtstreeks onder bevel bij het legerkorps. Deze negen, later acht tankbataljons[37], en drie zelfstandige tankeskadrons waren uitgerust met de Centurion. Het aantal tanks per eskadron werd bij deze reorganisatie verkleind van 22 naar 17 door een peloton van vijf tanks te laten vervallen. Een tankbataljon had sindsdien 54 tanks, namelijk drie pelotons van elk 17 tanks en drie tanks in het stafpeloton: een voor de commandant, een voor diens plaatsvervanger en een voor het hoofd sectie 3. Het aantal Centuriontanks was ook voor deze nieuwe organisatie ontoereikend. Er ontbraken tanks voor de uitrusting van een tankbataljon. Nederland was echter nog steeds niet in staat zelf de financiële middelen vrij te maken voor de verwerving van additionele tanks en was daarom aan het einde van de jaren vijftig nog steeds aangewezen op het MDAP. In 1959 en 1960 werd in dat kader het bestand middelzware tanks aangevuld door de levering van 70 Centurions Mk 7 (kentekens: KX-94-00 t/m KX-94-69). Deze levering was voldoende voor de uitrusting van een extra tankbataljon, alsmede een (oorlogs)reserve van 10%. De Mk 7 was gebouwd volgens afwijkende maatvoering (UNF) en daarom logistiek afwijkend. De belangrijkste verschillen met de Mk 5 waren verder een gewijzigd gevechtscapaciteit en een vergrote interne brandstof capaciteit (100 gallons extra), waartoe de tank aan achterzijde was aangepast. Het gewicht was toegenomen tot 50,5 ton. De kostprijs bleef fl. 600.000,-. De tank werd aanvankelijk ingedeeld bij het mobilisabele 51 Tkbat.

De organisatie volgens het Legerplan 1960 hield ook niet lang stand, want in de Defensienota 1960 werd aangekondigd dat de KL voor de beide parate divisies overging op de organisatie van

de in NAVO-verband ontwikkelde LANDCENT-divisie. Het kenmerkende van deze organisatievorm was de zelfstandige gemechaniseerde brigade, drie per divisie. De mobilisabele 5e Divisie en de drie mobilisabele gevechtsgroepen bleven vanwege personele, materiële en - dus in feite - financiële redenen ongewijzigd.

Vanaf november 1960 werden vijf van de zes gevechtsgroepen van de beide parate divisies geleidelijk (voorschans op papier) omgevormd tot twee pantserbrigades (41 en 43 Pabrig), elk met twee tankbataljons, en drie pantserinfanteriebrigades (11, 13 en 42 Painfbrig), elk met een tankbataljon. De zesde gevechtsgroep werd opgeheven om troepen te leveren voor Nieuw-Guinea. De vierde pantserinfanteriebrigade (12 Painfbrig) werd pas in 1968 opgericht en volgde direct op de opheffing van de mobilisabele 32 Infbrig eind 1967. De mobilisabele 31 en 33 Infbrig waren reeds een jaar eerder opgeheven.

Voor deze nieuwe organisatie waren eigenlijk tien tankbataljons (en drie tankeskadrans) nodig, maar er kwamen er maar negen, één meer dan voorheen. Dat werd 43 Tkbat dat in 1963 werd opgericht en paraat werd gesteld. De 5e Divisie verloor 52 Tkbat aan 1 Lk. Eind 1963 waren er negen tankbataljons, acht bij het 1 Lk (1e en 4e Divisie): 11, 12, 41, 42, 43, 52, 101 en 103 Tkbat en één bij 5e Divisie: 51 Tkbat. Verder waren er drie tankeskadrans bij de drie zelfstandige gevechtsgroepen: 31, 32 en 33 Tkesk. Alle tankeenheden waren uitgerust met Centurions. De logistiek afwijkende Centurions Mk 7 waren ingedeeld bij 52 Tkbat. Verder beschikten nog steeds het Depot Cavalerie, de Rij- en Tractieschool, de School Technische Dienst en de KMA over Centurions voor opleidingsdoeleinden. Deze waren wel geleend van mobilisabele tankeenheden. Ook bevonden zich in de jaren zestig ongeveer 20 Centurions in La Courtine (Frankrijk) ten behoeve van de daar oefenende eenheden. Ook deze waren onttrokken aan mobilisabele eenheden.

Ten behoeve van 1 Lk waren er in 1957 respectievelijk 1959 nog twee zelfstandige gevechtsgroepen[38] opgericht: 111 en 101 Ggp, maar deze beschikten niet over een tankeenheden. In 1963, maar mogelijk al eerder, kreeg - inmiddels - 101 Infbrig[39] de beschikking over 52 Tkbat, uitgerust met de Centurion Mk 7.[40] Dat duurde tot eind 1967 toen dit bataljon overging naar het begin dat jaar opgerichte 12 Painfbrig en 101 Infbrig de beschikking kreeg over 32 Tkesk van de eind 1967 opgeheven 32 Infbrig. Dit tankeskadron was uitgerust met Centurions, en dat zou zo blijven tot de opheffing van het eskadron in 1983.

Van 1961 tot begin 1963 waren tijdelijk Centurions ingedeeld bij de verkenningeskadrans van de twee verkenningbataljons (102 en - het daaruit in 1963 voortgekomen -103 Verkbat). Dat was in de periode dat beide bataljons behoorden tot de 121 Lichte Brigade die in 1961 naar aanleiding van de crisis rond Berlijn als eerste eenheid in het kader van de voorwaartse verdediging in Duitsland was gelegerd. De Centurions vervingen de versleten en voor deze voorwaartse verdedigingstaak ongeschikte lichte Chaffeetanks. Hieraan kwam in 1963 een einde met de levering van de lichte AMX 13-tanks, maar toen was 121 Lt Brig reeds opgeheven en in Duitsland opgevolgd door 41 Pabrig.

Naast de Cavalerie nam in de jaren zestig ook de Genie Centurions in gebruik. Met de LANDCENT-organisatie kreeg iedere gemechaniseerde brigade een pantsergeniecompagnie. In 1963 en 1964 werden er vijf opgericht: 11, 13, 41, 42 en 43 Pagnie. Daar kwam in 1969 12 Pagnie bij. Elke Pagnie werd uitgerust met twee Centurion dozertanks en twee Centurion bruggenleggers. Daartoe werden tussen 1962 en 1965 34 Centurions Mk 5 verbouwd,[41] 17 stuks tot bruggenlegger met de voor de Amerikaanse M48 Patton II ontwikkelde schaarbrug en evenveel tot dozertank.

Nederland was de enige gebruiker van de Centurion die deze tank combineerde met de Amerikaanse schaarbrug. Daartoe vonden in 1962 en 1963 beproevingen plaats. Eerst werden twee Centurions (KX-10-12 en KX-12-57), nadat de koepel was verwijderd, voorzien van een ballastlichaam op de romp dat het totaal gewicht bracht op 62 ton, zodat kon worden nagegaan of de Centurion de brug kon dragen. Daarna werd de eerste verbouwde Centurion bruggenlegger (KX-10-06) op de Leusderheide beproefd. De schaarbrug kon een afstand van 18 meter overbruggen en kon het gewicht van een Centurion dragen.

Ook Centurion dozertanks waren uniek, doordat zij werden voorzien van dozerbladen die afkomstig waren van de Sherman dozertanks, die buiten dienst werden gesteld. Voor het gebruik op de Centurion moesten de dozerbladen worden verbreed. In 1962 werd een Centurion (KX-15-11) die van zo'n dozerblad was voorzien, beproefd in Wezep. De dozertanks behielden aanvankelijk hun 20 ponder kanon, maar in de jaren zeventig werd het kanon verwijderd, toen de 20 ponder munitie was uitgeput. De toren werd toen met de achterzijde naar voren gekeerd vast gelast op de romp. De koplampen werden bij die gelegenheid verplaatst van de voorzijde van de romp naar de voorzijde (eigenlijk achterzijde) van de toren.

De verbeteringen aan de Centurion

Het 20 ponder kanon werd in de loop van de jaren vijftig niet meer opgewassen geacht tegen de bestaande Russische tanks, de middelzware T54 en de zware Josef Stalin III. Dat leidde in het Verenigd Koninkrijk tot de ontwikkeling van het later uiterst succesvol gebleken Vickers 105 mm kanon L7. Met dit kanon konden ook drie soorten munitie worden verschoten: APDS/T, HESH (High Explosive Squash Head) en SMOKE[42]. De Koninklijke Landmacht werd over de Britse bevindingen met het nieuwe kanon en de nieuwe HESH-granaten geïnformeerd door middel van een lezing die Major General Kellett, Director general of Artillery, op 24 februari 1959 hield op het Hoofdkwartier van de Generale Staf in Den Haag. Die lezing leidde tot een interne discussie, met als uitkomst dat de KL vanaf 1961 ook een deel van zijn Centurions geschikt maakte voor dit nieuwe kanon[43]. Dat niet alle tanks met het nieuwe kanon werden uitgerust, had financiële redenen. Het eerste upgunning-programma betrof een deel van de tanks van drie parate en drie mobilisabele tankbataljons. Elk tankpeloton van vijf tanks kreeg twee tanks met het nieuwe kanon. Dit eerste programma omvatte 125 Centurions Mk 5. Later werd het uitgebreid tot 187 tanks en kreeg ook een deel van de tanks van de overige tankbataljons het nieuwe kanon. Deze upgunning geschiedde tussen 1960 en 1966 en kwam tot uitdrukking in de type aanduiding: Mk 52. In 1968 en 1969 werd het aantal uitgebreid tot 275. Tussen 1966 en 1968 werden bovendien 19 Centurions Mk 7 gemodificeerd met het 105 mm kanon, zodat ook het mobilisabele 52 Tkbat voor een deel beschikte over verbeterde tanks. Deze hadden de typeaanduiding Mk 7/2. Toen was besloten de Centurion met het 105 mm kanon naast de Leopard 1 te handhaven, werd het aantal Mk 5/2 verder uitgebreid tot 343. Zodoende waren alle nog benodigde Centurions van het nieuwe kanon voorzien. De laatste tanks kregen in 1972 het nieuwe kanon.[44] De aanschafkosten per kanon bedroegen fl. 25.000,-.

Naast de upgunning werd ook een uparmouring overwogen door het frontpantser van de tank te versterken. Dit vond geen doorgang omdat de Centurion met de upgunning reeds superieur werd geacht aan de T54 en de JS III.

Rond 1965 werd de Centurion voorzien van infrarood uitrusting, zodat gedurende de nachtelijk uren kon worden geopereerd. Die uitrusting hield in dat de richtperiscoop van de schutter kon worden vervangen door een richtperiscoop die gevoelig was voor infrarood licht, terwijl op het kanon een infrarood zoeklicht, een ronde schijnwerper van ongeveer 60 cm, kon worden geplaatst. Dit zoeklicht, dat door Philips werd geproduceerd, gebruikte zeer veel stroom en had

maar een bereik van 500 meter. Later, na de voltooiing van de upgunning, werd dit zoeklicht vervangen door een Xenon-schijnwerper van het merk AEG, die ook bij de Leopard I werd ingevoerd. Het energieverbruik van dit zoeklicht was veel efficiënter en het bereik was groter, maximaal tussen 800 en 1000 meter, afhankelijk van de weersomstandigheden.

Ook voor de chauffeur bracht de uitrusting met infrarood apparatuur een verbetering, want ook hij kreeg de mogelijkheid de normale periscoop te vervangen door een infrarood periscoop. Om hiervan gebruik te kunnen maken werd de tank voorzien van extra koplampen die infrarood licht uitstraalden. Dit bleek in de praktijk heel goed te voldoen.

De Centurions waren uitgerust met geheel stalen rupsbanden (tracks). Vanwege de beschadigingen aan het wegdek die deze veroorzaakten, was gebruik buiten oefenterreinen niet verantwoord. Daarom werd in het begin van de jaren zestig een deel[45] van de Centurions voorzien van stalen tracks met rubberblokken, per schakel drie blokken op een rij. Deze tracks waren van Duits fabrikaat en duurder dan de stalen tracks. Ze werden ook wel Hush Puppies genoemd. De eerste grote rit over de weg met deze blokken vond plaats op 15 november 1960 door tanks van 41 en 101 Tkbat. Ze reden van Amersfoort naar de Vliegbasis Twente en enkele dagen later weer terug. Een tweede rit vond plaats in december 1963 door tanks van 11 en 43 Tkbat.

De afstandsbeperking ten behoeve van het richten van het kanon werd in de tweede helft van de jaren zestig verbeterd door de installatie van een coaxiaal aan het kanon gemonteerde Ranging Machine Gun (RMG). Het ging om een gemodificeerde M2 .50 Browning mitrailleur. Met deze mitrailleur werden korte vuurstoten op het doel afgegeven. De gebruikte markeermunitie ontvlamde bij het raken van het - harde - doel. Daaruit konden redelijk betrouwbare afstandgegevens voor het kanon worden afgeleid. Of dat in oorlogsomstandigheden ook zo zou zijn geweest, wordt wel betwijfeld, omdat het benodigde zicht wel eens door de oorlogshandelingen te beperkt geweest zou kunnen zijn.

Daarnaast werd vanaf 1969 de coaxiale .30 Browning mitrailleur vervangen door de 7,62 mm mitrailleur MAG, die al enige jaren in gebruik was bij de infanterie. De MAG moest daartoe enigszins worden aangepast. De RMG en de MAG werden samen op één nieuw affuit geïnstalleerd.

De verbindingsmiddelen werden na de initiële aanpassing van Britse naar Amerikaanse radio's later nog twee keer vernieuwd. In het begin van de jaren zestig werden de SRC 508 en 528 vervangen door een familie van Amerikaanse radio's die door Philips in licentie werden gebouwd. Deze hadden de typeaanduidingen AN/GRC-3/4/7/8. Vanaf 1973 werden deze vervangen door radio's die door Philips waren ontwikkeld en gebouwd. Deze hadden als typeaanduiding KL/VRC-3600.

De tanks van 101 Tkbat werden in het begin van de jaren zestig voorzien van een camouflagebeschildering[46]. Er werden twee patronen beproefd, een hakenpatroon en een vlekkenpatroon. Het eerste bleek niet effectief. Daarom werd gekozen voor het vlekkenpatroon, dat per tank verschilde. Toen andere eenheden dit voorbeeld wilden volgen werd dat om wildgroei te voorkomen verboden. 101 Tkbat was om die reden tot 1984 de enige eenheid met gecamoufleerde Centurions.

De beperkte actieradius en de storingsgevoeligheid van de benzinemotor waren belangrijke minpunten van de Centurion. Daarom werden in 1968 [47] twee Centurions als proef voorzien van een dieselmotor. Deze tanks, een Mk 52 (KX-10-72) en een Mk 7/2 (KX-94-00), werden

uitgerust met een Continental A.V.D.S.-1790-2 dieselmotor (750 pk) met een automatische gangwissel van Allison (M60)[48]. Verder werd onder meer een brandstoftank voor dieselolie geplaatst en werd om het een en ander te herbergen het achterdek aangepast. De verbouwing vond plaats door 574 Tankwerkplaats in Lensden. De tanks werden beproefd door het Detachement Beproeving Voertuigen (DBV). De proef was een succes, maar om financiële redenen bleef het bij deze proef. De verbouwing kostte namelijk fl. 800.000,- per tank en een nieuwe Leopard I kostte fl. 1.100.000,-. Er werden echter als alternatief geen extra Leopards gekocht! In plaats daarvan sukkelde de KL tot de komst van de Leopard II voort met een in wezen goede tank die niet was aangepast aan de eisen van de tijd. Het gevolg daarvan bleek in de jaren zeventig uit de hoge uitval bij oefeningen. Bij de oefening Big Ferro in 1973 had 101 Tkbat te kampen met een hoge uitval en bij Saxon Drive in 1978 wemelde het van uitgevallen Centurions van het mobilisabele 57 Tkbat. Na afloop van Saxon Drive verwoordde de toenmalige legerkorpscommandant, luitenant-generaal A.W.T. Gijsbers, het in de Legerkoerier van november 1978 diplomatiek als volgt: Men had wat problemen met verouderd materiaal, zoals het 57 Tankbataljon met de Centurions. Die zijn tactisch en technisch verouderd en hard aan vervanging toe.

Mede gezien deze ervaringen in de praktijk is het reëel te stellen dat vanaf het einde van de jaren zestig in toenemende mate vraagtekens moeten worden geplaatst bij de inzetbaarheid van het tankwapen van de KL onder oorlogsomstandigheden. De instroom van de Leopard I, die in 1970 op gang kwam, bracht daarin slechts ten dele verandering omdat de Centurion bij een niet gering deel van de tankeenheden in de bewapening bleef.

Wat het resultaat had kunnen zijn, bleek uit het grote succes van de Centurions van het Israëliëse leger, met name op de Golan hoogvlakte in de oorlog van 1973, die van een dieselmotor en een 105 mm kanon waren voorzien. Daar bleken de gemodificeerde Centurions, mede door de goede geoefendheid van de tankbemanningen, ruimschoots opgewassen tegen de nieuwste Russische tank, de T 62. Een pikant aspect is dat de Israëliërs dankbaar gebruik maakten van de kennis die 574 Tankwerkplaats had opgedaan bij het installeren van de dieselmotor.[49] Het is bovendien waarschijnlijk dat zich onder die Centurions voormalige Nederlandse tanks bevonden, die in 1970, 1971 en 1972 door de KL waren afgestoten, mogelijk zelfs de twee proefexemplaren.

Van vervanging naar uitbreiding van het tankbestand

Tegen het midden van de jaren zestig werden binnen de KL plannen gemaakt voor de vervanging van de Centurion. Er werd uitgegaan van een totale vervanging.[50] Tegen 1975 zou de Centurion uit de bewapening zijn verdwenen. Er was behoefte aan 655 tanks. Er waren drie kandidaten: de Duitse Leopard, de Britse Chieftain en de nog in ontwikkeling zijnde Amerikaanse MBT 70. De ontwikkeling van de MBT 70 werd gestopt en deze viel daarom af. De andere twee werden eerst in 1966 gedemonstreerd en vervolgens in 1968 daadwerkelijk beproefd en vergeleken met de Centurion.[51] Er werd gekozen voor de Leopard. De eerste order betrof de levering van 415 tanks. Dat was dus geen totale vervanging van de Centurion. Hiervoor werden door de politiek geen middelen ter beschikking gesteld. Nadat in augustus 1968 het Warschaupact een einde had gemaakt aan de 'Praagse Lente', kwam hierin een kleine verandering: er kon een aanvullende order van 54 tanks worden geplaatst (een tankbataljon). Daarmee konden zeven tankbataljons met de Leopard worden uitgerust.[52] Dat was nog steeds niet voldoende voor een totale vervanging, maar die was niet meer aan de orde. De Defensienota 1968 hield onder meer in dat de conventionele bewapening van 1 Lk werd versterkt. Als uitvloeisel daarvan bleef de Centurion Mk 5/2 naast de Leopard gehandhaafd - er werden zelfs

68 extra tanks tot Mk 5/2 gemodificeerd - en tevens werd het aantal tankeenheden bij 1 Lk uitgebreid.

Met de komst van de Leopard in 1969 hadden echter de afwijkende Mk 7 en Mk 7/2 afgedaan. Ook de niet gemodificeerde Centurions Mk 5 werden grotendeels overtollig. De KL behield er 26 tot 1983, waarna ze in de daarop volgende jaren ook werden afgevoerd.

De Centurions waren, op enkele exemplaren na, nog steeds eigendom van de Verenigde Staten. Eind 1969 waren zij allemaal nog aanwezig.

Vanaf 1970 werden overtollige Centurions Mk 5 en Mk 2 ARV en waarschijnlijk alle Centurions Mk 7 en Mk 7/2 teruggegeven aan de VS, die ze, naar verluidt, doorleverde aan Israël.[53] Nederland leverde dus geen Centurions aan Israël. Wel leverde Nederland onderdelen en munitie voor deze tanks.[54] Zo werden in 1967 kort voor de Zesdaagse Oorlog 75 motoren geleverd en tijdens de Yom Kippoeroorlog in 1973 onder meer koepels, kanonnen, motoren en rupsbanden.

De uitbreiding van het aantal tankeenheden bestond hierin dat naast de 1e en de 4e Divisie ook de 5e Divisie - nog steeds een infanteriedivisie - in de richting van de LANDCENT-divisie werd omgevormd, in eerste instantie door toevoeging van tankeenheden.[55] Deze divisie beschikte immers slechts over een tankbataljon. Er werden in de jaren 1970 tot en met 1975 vijf tankbataljons opgericht: 49, 54, 57, 58 en 59 Tkbat en twee opgeheven: 51 en 103 Tkbat. Van de nieuwe bataljons werden 57, 58 en 59 Tkbat uitgerust met de Centurion. Verder behielden 52 en 101 Tkbat hun Centurions, evenals 32 Tkesk. De Centurions bij deze eenheden waren of werden alle voorzien van het 105 mm kanon. Daartoe waren uiteindelijk 343 Centurions Mk 5/2 beschikbaar. Vanaf 1975 beschikte 1 Lk in totaal over twaalf tankbataljons en een tankeskadron. Dat veranderde niet meer tot 1983.

Naast de Leopard I tank werden ook de Leopard I bergingstank, de Leopard I bruggenlegger en Leopard I genietank aangeschaft, maar dat was niet voldoende om de van de Centurions afgeleide soortgenoten te vervangen. Deze bleven dan ook gehandhaafd.

Van de Centurion bergingstank werden er in 1971 22 afgevoerd. De overige 44 bleven tot 1979 in gebruik. In dat jaar, toen de nieuwe legerkorpsorganisatie was gerealiseerd, verminderde dat aantal tot 32 en in 1982, mogelijk vanwege de aanstaande opheffing van 32 Tkesk, tot 31 en dat bleef zo tot ze uit de bewapening werden genomen.

Toen vanaf 1975 de eerste order voor de Leopard I bruggenlegger en Leopard I genietank werd afgeleverd, werden voor de 5e Divisie drie pantsergenie compagnieën opgericht (51, 52 en 53 Pagnie) en werden de Centurion bruggenleggers en Centurion dozertanks herverdeeld. In 1979 leidde de nieuwe legerkorpsorganisatie ook tot een verminderde behoefte aan deze tanks. Er werden daarom in dat jaar vijf bruggenleggers en vijf dozertanks afgevoerd. De overige bleven tot en met 1985 in de sterkte, ondanks het feit dat reeds in 1982 en 1983 ter vervanging een aanvullende bestelling voor Leopard I bruggenleggers en genietanks werd afgeleverd.

De Defensienota 1974 kondigde de gehele omvorming aan van de 5e Divisie tot een LANDCENT-divisie. Dit duurde enige jaren. Eind 1979 bestond 1 Lk uit drie pantserinfanteriedivisies (1, 4 en 5) en een zelfstandige infanteriebrigade (101). De divisies bestonden elk uit een pantserbrigade (13, 41 resp. 51 Pabrig) met elk twee tankbataljons (11 en 49, 41 en 43 resp. 12 en 54 Tkbat) en twee pantserinfanteriebrigades (11, 12, 42, 43, 52 en 53 Painbrig) met elk een tankbataljon (101, 59, 57, 42, 52 resp. 58 Tkbat). Hiervan waren de parate 59 en 101 Tkbat en de mobilisabele 52, 57, 58 Tkbat nog steeds uitgerust met de Centurion, evenals 32 Tkesk van 101 Infbrig. Dat bleef zo tot vervanging van de Centurion.[56]

De echte vervanging en het einde

Vanaf 1983 werden de 343 Centurions Mk 5/2 met het instromen van de Leopard II geleidelijk uit dienst genomen. Ook de resterende bergingstanks, bruggenleggers en dozertanks werden afgevoerd. Een groot deel van de gevechtstanks werd teruggegeven aan de Verenigde Staten die ze (deels?) doorleverde aan Oostenrijk.[57] Het Oostenrijkse leger verwijderde de koepel met het kanon die vervolgens in bergfortificaties werden geïnstalleerd. De rompen werden verschroot. Een ander deel bleef in Nederland, een klein deel als historisch object en de rest als schietdoel, onder meer op Vlieland bij het Cavalerie Schietkamp en op de Artillerie Schietkamp in Oldenbroek, of voor andere opleidingsdoeleinden.

Conclusie

De KL had het geluk dat niet de M47 maar de Centurion werd geleverd. De M47 was veel eerder verouderd. De Centurion was qua ontwerp een goede tank en had dat tot het einde kunnen blijven indien de noodzakelijke verbeteringen waren aangebracht. Gedurende de eerste vijftien jaar van zijn diensttijd vormde de Centurion verdienstelijk de kern van het tankwapen van de Koninklijke Landmacht, zij het met toenemende technisch problemen. De laatste vijftien jaar voldeed de tank door het welbewust achterwege laten van de noodzakelijke verbeteringen niet meer aan de eisen van de tijd.

Wat rest

Er zijn nog verschillende Centurions in Nederland over als historische object, al dan niet rijklaar. Zo beschikt het Legermuseum over twee Centurions, een Mk 5 (KX-10-85) en een Mk 5/2 (KX-12-20) en het Cavaleriemuseum ook over twee; eveneens een Mk 5 (KX-10-30) en een Mk 5/2 (KX-15-30), alsmede over een Mk 2 ARV (KX-07-10). Verder zijn er ten minste nog twee Mk 2 ARV bewaard gebleven die als statisch monument hebben gestaan bij het OCTD in Soesterberg (KX-06-77) en bij 573 Verzamelplaats, eveneens in Soesterberg (KX-06-82).

Gebruikte bronnen & literatuur

- Asher, Jerrold and Eric Hammel, *Duel for the Golan*, William Morrow and Company, Inc. (New York 1987).
- Asperen, J. van, *De Centurion Tank bij de Koninklijke Landmacht van 1953 tot 1968*, Mededelingen VOC, 58 (1996) nr. 4.
- Bartels, J.A.C., *Vier eeuwen Nederlandse Cavalerie* (Amsterdam 1987).
- Brongers, D.M., *101 Tankbataljon 1957-1997*, SMG (Den Haag 1997).
- Calmeyer, M.R.H., *Herinneringen*, SMG (Den Haag 1997).
- Claessen, A.H.J., *De Centuriontank*, Mededelingen VOC, december 1981.
- Dunstan, Simon, *Centurion*, Ian Allen Ltd. (London 1980).
- Elands, M. e.a., *250 jaar Genietroepen 1748-1998*, SMG (Den Haag 1998).
- Elands, M. e.a., *De geschiedenis van de 1e Divisie 7 December*, SMG (Den Haag 1996).
- Heuvel, P.F. van den en F. Staarman, *Militaire voertuigen in de collectie van het Legermuseum*, SDU (Den Haag 2002).
- Hoffenaar, J. en B. Schoenmaker, *Met de Blik naar het Oosten. De Koninklijke Landmacht 1945-1990* (Den Haag 1994).
- Martin, H.G., 'De Centurion. De Tank die zij aan zij met de infanterie vecht', in: *De Militaire Spectator*, 122 Jrg. Nr. 6, juni 1953.
- Peters, F., *Gezwoven vrienden. Het geheime genootschap tussen Nederland en Israël*, Uitgeverij L.J. Veen (Amsterdam/Antwerpen 1997).
- Schutten, C.M. en J. Theil, *Nederlandse pantservoertuigen*, Van Holkema en Warendorff (Bussum 1979).
- Talens, M., 'De Canadian Army Trophy Wedstrijd (CAT)', in: *Armamentaria* 21 (Delft 1987).
- Woensel, J.T.W.H. van, *50 jaar Technische Dienst in beweging*, Stichting 50 jaar Technische Dienst (Utrecht 1994).
- *Jaarboek van de Koninklijke Landmacht 1966*, SMG (Den Haag 1966).
- *De Legerkoerier*, Jaargangen 2 t/m 33.
- Verder heeft de auteur geput uit het archief van het Instituut voor Militaire Geschiedenis, de bibliotheek van het Legermuseum, zijn eigen documentatie en die van anderen.

Noten

- 1 Israël nam de tweede plaats pas in de jaren zeventig van de vorige eeuw van Nederland over.
- 2 De technische en logistieke aspecten komen nauwelijks aan bod. Wel worden enkele misverstanden uit de wereld geholpen, zoals het verhaal dat Nederland Centurions aan Israël zou hebben geleverd en dat dit al in 1969 zou zijn gebeurd.
3. Met dank aan J.A.C. Bartels jr, T.M. Broer, A.H.J. Claessen, W. den Dunnen, P.F. van den Heuvel, J. Janse, A. Poirot, E.W. van Popta, H. Spoelstra, A. Staarman, J.M.A. Thomas en G. van Zelmt.
- 4 Voor de technisch geïnteresseerde is de website: [www.kithobbyist.com/AFV Interiors](http://www.kithobbyist.com/AFV%20Interiors) het bekijken waard.
- 5 Staghound T17, Humber Mk IV, Daimler en Otter Mk I, respectievelijk Humber Mk II, respectievelijk Brengun en Lloyd.

6 2e (werd 102e) en 3e Bat Zw Tks.
7 Het eerste eskadron van dit bataljon, 1-4 Bat Zw Tks, werd al in 1952 opgericht.
8 1953 is ook het jaar dat een aanvang werd gemaakt met de levering van de eerste grote
series nieuwe vrachtauto's: de Daf YA 126 eentonner en de Daf YA 328 drietonner. De
Nekaf jeep en de drietonner Daf YA 314 werden bijvoorbeeld pas vanaf 1955 ingevoerd.
9 De benaming van 1953 tot 1957, waarna het weer 1e Divisie '7 December' werd.
10 De mobilisabele 6e Divisie werd in 1955 wel opgericht maar in 1956 weer opgeheven,
evenals de op 1 april 1955 opgerichte en tot die divisie behorende eskadrons: 61 e, 62e en
63e Esk Zw Tks, alle uitgerust met Centurions.
11 Later twee, toen 2e Bat Zw Tks werd omgevormd tot 102e Bat Zw Tks.
12 101 Verk Bat.
13 2e (werd 102e), 3e, 4e, Se, 6e en 101e (was 1e) Bat Zw Tks.
14. 11e, 12e, 13e, 31e, 32e, 33e, 41e, 42e, 43e, 51 e, 52e, 53e, 61e, 62e en 63e Esk Zw Tks.
15 Dit is een theoretisch aantal, want men moest de toring naar de nering zetten. Niet alle
eenheden zijn uiteindelijk opgericht.
16 Daarnaast was er ook nog de Canadian Mutual Aid.
17 Tot de levering van de M32 ARV beschikte de KL over slechts drie (vier?)
bergingsstanks, alle van het type M31 VTR/Grant ARV II, een tot bergingsstank
verbouwde versie van de Lee Grant M3.
18 Het in 1951 opgerichte 3e Bat Zw Tks werd na de vorming en eerste oefening
mobilisabel gesteld.
19 En dat tot in de jaren negentig heeft bestaan als 41 Tankbataljon.
20 Het 1e en 2e eskadron reeds op 1 april 1953.
21 In 1965 bleek dat tijdens de oorlog tussen India en Pakistan Centurions van het Indiase
leger superieur waren aan M47's en M48's van het Pakistaanse leger.
22 De Israëli's zetten om laatstgenoemde reden de Centurions op de moeilijk begaanbare
Golan hoogvlakte in en de M48 en M60 in de Negev woestijn.
23 Nog tot in 1956 werd rekening gehouden met de levering van 616 tanks.
24 De tanks hadden ook Britse kentekens in de serie 00-BA-00.
25 Later wordt veelal 50 ton genoemd.
26 272.268 Euro.
27 Vgl. voor een meer op het gebruik gericht artikel: J. van Asperen, 'De Centurion Tank bij
de Koninklijke Landmacht van 1953 tot 1968', in: Mededelingen VOC, 58 (1996) nr. 4.
28 De op het eerste contract volgende levering was deels reeds gemodificeerd tot Mk 5.
Begin 1956 waren overigens nog niet alle tanks van het eerste contract gemodificeerd.
29 Mogelijk slechts 588.
30 Monotrailers omdat zij slechts één - draaibaar - wiel hadden.
31 Opvallend is dat de eerste tankoplegger die door de KL voor het vervoer van de
Centurion in gebruik werd genomen, de YTS 10060, geschikt was om een Centurion met
gekoppelde mono-trailer te vervoeren.
32 Paraat is een begrip dat pas per 1 juni 1953 is ingevoerd.
33 Was 1e Bat Zw Tks.
34 Niet opgericht.
35 Alleen A-esk opgericht.
36 102 Verkbat werd opgericht per 1 november 1957. 101 Verk Bat werd per 1 oktober 1957
opgeheven. Het met Centurions uitgeruste middelzware tankeskadron van 102 Verk Bat
ging per 1 januari 1960 over naar 101 Tksbat.

37 Er waren tussen 1959 en 1961 nog twee tankbataljons: het mobilisabele 208 (alleen A-
esk) en 209 Tkbat (alleen A-, B- en C-esk), die een taak hadden in de IJssellinie en die
ook waren uitgerust met Centurions. Over deze bataljons is weinig bekend.

38 Later infanteriebrigades.

39 111 Infbrig was per 1 december 1962 opgeheven.

40 101 Infbrig verving in feite tot 1968 de afwezige 12 Painfbrig.

41 Onder meer ten behoeve van het vrijmaken van de daartoe benodigde tanks werden 208
en 209 Tkbat opgeheven.

42 Daarnaast waren er nog DS/T-practice en Blank.

43 De lopen waren eenvoudig uitwisselbaar. Aanvankelijk was er geen munitie beschikbaar
voor het 105 mm kanon.

44 Opvallend is dat de KL in ieder geval tot 1968 nog deelnam aan de Canadian Army
Trophy, de jaarlijkse wedstrijd tussen tankeenheden van de NAVO, met de Centurion met
het 20 pond kanon. De Britten gebruikten al de Centurion met 105 mm kanon en deden
het dus beter.

45 Waarschijnlijk alleen de tanks die waren ingedeeld bij de parate tankbataljons.

46 Initiatief van de ritmeester Van Deelen en de eerste luitenant Thomas.

47 En niet reeds in 1962, zoals een enkele bron aangeeft.

48 Dit powerpack werd ook gebruikt in de Amerikaanse M60 tank.

49 Aldus het boek ter gelegenheid van het 35-jarig bestaan van die werkplaats.

50 Volgens P.J.S. de Jong in: J.W. Brouwer en J. van Merrienboer, Van buitengaats naar
Binnenhof (Den Haag 2001), zou de toenmalige Chef van de Generale Staf, It.-gen. Van
den Wall Bake, in 1963 over de vervanging van de Centurion gestruikeld zijn. Oud-
premier De Jong vergist zich waarschijnlijk als hij in dat verband stelt dat hij toen heeft
aangevoerd dat Israël juist zijn Centurions behield, terwijl die ook tegenover Russische
tanks stonden. Israël had echter in 1963 nog maar een beperkt aantal Centurions en de
Centurion had toen bij het Israëlische leger nog een slechte reputatie. De goede reputatie
ontstond pas enkele jaren later.

51 In 1966 in Aldershot (VK) bij het Fighting Vehicles Research and Development
Establishment respectievelijk van 15 tot en met 22 januari 1968 op de Leuserheide.

52 11, 12, 41, 42, 43, 49 en 54 Tkbat.

53 Volgens sommige bronnen gaat het om 122 stuks.

54 Zie F. Peters, Gezworen vrienden. Het geheime genootschap tussen Nederland en Israël
(Amsterdam/Antwerpen 1997).

55 De infanteriebataljons werden nog niet gemotoriseerd of gemechaniseerd. Daartoe
ontbraken tot de Defensienota 1974 de middelen.

56 32 Tkesk werd reeds in 1983 opgeheven.

57 De eerste levering betrof 120 stuks, met een optie op nog 180 stuks.